

L'Onze de Setembre del 1918, l'altra Diada sota pandèmia

La commemoració va tenir lloc en vigílies del rebrot de tardor de la grip espanyola i enmig del desconcert per part de les autoritats

Hospital de campanya per atendre malalts de la pandèmia del 1918 | Viquipèdia

La Diada d'enguany no és la primera que se celebra sota una circumstància tan extraordinària com una pandèmia. Fa poc més d'un segle, el 1918, la mal anomenada grip espanyola va abatre's sobre Europa, en plena Primera Guerra Mundial, i també va estendre's a països com els Estats Units (on sembla que hi havia l'origen), la Xina i Filipines. L'Onze de Setembre d'aquell any es va celebrar, per tant, enmig d'una epidèmia de proporcions massives i que acabaria provocant més de vuit milions d'infectats i 300.000 morts a l'estat espanyol, tot i que les xifres reals exactes encara es desconeixen. A tot el món es calcula que hi va haver prop de 40 milions de morts.

A Espanya, país neutral en la Primera Guerra Mundial, se'n va parlar abans que en els països que s'enfrontaven amb armes, i d'aquí ve el nom que se li va donar. Al mes de maig es van reconèixer els primers casos a Madrid, tot i que la informació sobre la crisi sanitària va brillar per la seva absència fins a finals del 1918.

Així és que, en el moment de celebrar-se l'Onze de Setembre, oficialment no s'havia informat sobre l'impacte real del virus, tot i que els morts ja s'amuntegaven i el mateix rei, Alfons XIII, estava enllitat a Sant Sebastià. El que és indiscutible és que la grip va venir agreujada per la Primera Guerra Mundial (1914-1918). La pandèmia no hagués fet tants estralls sense la crisi de subsistències, les pèssimes condicions d'higiene i l'afebliment de la població després de quasi quatre anys de conflicte.

La Diada del 1918 no era encara el que després seria; va començar a entrar en el calendari polític del catalanisme a partir del 1886, quan es va fer una missa a l'església de Santa Maria del Mar per honorar els morts del 1714

La Diada no era encara el que després seria. Va començar a entrar en el calendari polític del catalanisme a partir del 1886, quan es va fer una missa a l'església de Santa Maria del Mar per honorar els morts del 1714. Però va trigar anys a agafar embranzida, sempre en paral·lel a la consolidació del catalanisme polític. A partir del 1901, es van produir incidents davant el monument a Rafael Casanova, que era a tocar de l'Arc de Triomf, produint-se un xoc entre catalanistes i lerrouxistes que va acabar amb desenes de detencions.

Com en els anys anteriors, el moment central d'aquell 1918 va ser l'ofrena floral que es va fer davant Casanova per part d'institucions i entitats. Cal tenir present que Catalunya no disposava d'autonomia política, tot i la força del catalanisme. Sí que tenia una institució que va fer les funcions d'òrgan de govern incipient: la Mancomunitat, on predominava la moderada Lliga Regionalista.

Amb pasdoble i sense Els Segadors

Aquell any, l'estàtua de qui va ser conseller en cap ja es trobava a la seva actual ubicació, on va ser traslladat el 1914, el mateix any que Catalunya. Tot i que Barcelona ja havia patit una primera onada gripal a la primavera, no es va fer cap advertiment per evitar aglomeracions i durant tot el dia va ser continu el seguici de delegacions que feien el seu homenatge a Casanova.

La banda municipal de l'Ajuntament es va negar a tocar l'himne nacional amb l'excusa de no dur la partitura

La Unió Catalanista, que aplegava diverses entitats del nacionalisme més abrandat, duia des de feia anys la veu cantant en les celebracions de la Diada. Però no totes les institucions anaven a l'una. A l'Ajuntament sempre hi havia reticències per part dels regidors republicans lerrouxistes per afegir-se a la celebració i una bona prova va ser que aquell any la banda municipal no va tocar Els Segadors malgrat que el públic ho va exigir.

Els músics van dir que no havien dut la partitura i van tocar diversos pasdobles. La gent, però, va entonar diverses vegades l'himne patriòtic. L'alcalde, el lerrouxista Morales Pareja, no hi va acudir i va delegar la seva representació en un tinent d'alcalde. Sí que van reunir-se davant Casanova els regidors de la Lliga i d'un sector dels republicans, com Lluís Companys.

Dissolució policial camí del Fossar

Des de feia uns anys, els sectors més radicals de la Unió Catalanista s'aplegaven al Fossar de les

Moreres, que solien acabar amb la intervenció de la policia. Al govern civil l'Onze de Setembre era vist sempre amb tensió i, fora de l'espai del monument a Casanova, les corregudes i incidents eren habituals. Aquell any també ho va ser, quan la policia va dissoldre un grup de persones que es dirigia al Fossar.

L'amenaça de rebrot pandèmic no va aturar aquells inicis de setembre teatres i espectacles. Precisament l'Onze de Setembre es va celebrar al teatre Circ Espanyol del Paral·lel una funció inspirada en la caiguda de Barcelona el 1714. L'acte va enardir els assistents, que van sortir de la sala en manifestació en direcció a les Rambles. La policia va intervenir per dissoldre la concentració.

Les autoritats, fora de joc

La premsa informava de manera molt subreptícia de la pandèmia. L'endemà de la Diada es feia públic que s'havien enviat tres inspectors de sanitat a la frontera francesa perquè estudiessin els casos de malalties sospitoses que hi havia allà. Va ser precisament el mes de setembre quan van tornar de França a l'estat espanyol milers de persones que havien estat treballant a la rereguarda de la guerra, molts a la verema. Una bona part d'ells tornaven enfebrats. Els controls sanitaris, però, van ser escassos i això va agreujar la situació.

La grip va tenir tres onades, una primera el maig, una altra a la tardor que va començar al setembre i fou mortífera, i una tercera d'hivern, el gener i febrer del 1919. La resposta de les autoritats a la crisi sanitària va ser molt criticada pel cúmul de contradiccions i informació errònia que es va donar. Així, el 13 de setembre, des del ministeri de la Governació es treia ferro a la situació, mentre que poques hores després, l'inspector general de Sanitat, doctor Martín Salazar, reconeixia el brot de tardor.

Pocs dies després de la Diada, en ple rebrot pandèmic, el governador civil assegurava que no s'havien pres mesures excepcionals i tornaven de França persones enfebrades sense control

Encara set dies després de la Diada, el governador civil de Barcelona va dir que no s'havien adoptat mesures especials. No va ser fins al 27 de setembre que les autoritats van reconèixer que a Catalunya hi havia una epidèmia. Passaven coses incomprensibles. Pels volts de la Diada havia arribat un tren de Portbou amb centenars de treballadors procedents de França sense passar cap mena de control sanitari.

L'historiador i metge Xavier Granero, que va estudiar el tema en el seu treball *L'epidèmia de grip del 1918 a Barcelona* (Tercer Congrés d'Història de la Medicina Catalana), dona detalls curiosos d'aquells dies: els grans magatzems com El Siglo o El Barato estaven de rebaixes, s'havien prolongat les projeccions de pel·lícules d'èxit com *La España trágica*, al Teatre Goya, o *Fabiola o los mártires cristianos* al Palau de la Música. Una obra de Pitarrà, *El Ferrer de Tall*, triomfava al Romea i al Teatre Espanyol hi havia cues per veure *Terra baixa* de Guimerà.

Pressions empresarials per no tancar

Les pressions dels empresaris per no tancar els locals eren enormes. Quan va arribar octubre, la situació ja estava desfermada. La primera setmana del mes morien més de 600 persones a Barcelona. El ministeri d'Instrucció Pública ordena tancar els col·legis que en depenen, però molts

centres privats s'hi neguen. Serà a partir del 7 d'octubre que l'Ajuntament de Barcelona dicta mesures que volen ser eficaces, com ordenar que els tramvies circulin amb les finestres baixades, prohibir el tràfic de roba de segona mà i ordena el cos de bombers de rentar els carrers amb aigua a pressió i zotal.

Mentre la segona onada de grip espanyola començava a recular a partir de novembre, Catalunya s'encaminava cap a jornades històriques. La guerra acabava a Europa amb la derrota dels grans imperis com Alemanya i Àustria-Hongria, naixien nous estats com Txecoslovàquia i Polònia i s'iniciava a Catalunya una campanya per l'autonomia política. Les següents Diades tindrien lloc en un ambient social més reivindicatiu i massiu.